

Domokos Pál Péter és Forrai Gregoria levelezése

Közreadja: Domokos Mária

Domokos Pál Péternek (1901–1992) a családnál őrzött hagyatékában a levelek között található a Forrai Gregoriához (1918–1983) írott és tőle kapott összesen kilenc levél. A levelek 1958–60 között íródtak, és a háromszéki és udvarhelyi katolikus falvakban végzendő népzenei gyűjtésre vonatkozó kérdésekkel foglalkoznak.

Domokos Pál Péter a harmincas években gyűjtött rövid ideig ezen a területen. Meglátta az ott még élő és gyakorlatban lévő népének-anyag hallatlan fontosságát, ezért már 1954-től kezdve sürgette a kolozsvári Folklór Intézetnek címzett leveleiben a gyűjtés folytatását, a gazdag történeti vonatkozású népének-anyag kiaknázását. Erre 1958-tól került sor, amikor – valószínűleg egy kolozsvári személyes találkozást követően – Forrai Gregoria vállalkozott a feladatra.

Forrai Gregoria gyűjtéséről Rajeczky Benjamin megállapítja: „1958-tól 63-ig mint a kolozsvári Folklór-Intézet külső munkatársa a székelyek között végezte azt a gyűjtőmunkát, melynek eredménye ma az MTA Zenetudományi Intézetének egyik igen értékes állománya: a Kájoni Kancionálé még elérhető dallamanyaga, ahogyan az öreg énekesek emlékezetéből és előadásmódjában meg lehetett örökíteni.” (*Ethnographia* 1983. 617.) A gyűjtés értékét mutatja, hogy darabjai nagy számban szerepelnek Szendrey Janka – Dobszay László – Rajeczky Benjamin: *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben* c. munkájában (Budapest, 1979.).

A levelekhez fűzött jegyzetekben főként a személy és földrajzi nevek pontosítására törekedtünk; a közlésből csupán néhány családi vonatkozású mondat maradt ki.

*

Mélyen tisztelt Tanár Úr!

Kolozsvár, 1958. máj. 1.

Mivel nyári szabadságom eltervezéséhez szeretnék hozzáfogni, biztatására és felszólítására – kérem, szíveskedjék megjelölni a helyeket, ahová gyűjtési szempontból elmennem érdemes lenne.

Az Intézet¹ készsége ad megbízást, így, ha sikerülne, talán néhány dallamot lejegyezhetnék.

¹ Kolozsvári Folklór Intézet. (A román Művelődésügyi Minisztérium bukaresti Folklór Intézetének kolozsvári Oszálya.)

Az ittlétekor tervezett és készített műsor igen szépen sikerült, valamint a Nagyhét is.

Bizakodva várom, vajjon sikerül-e az ígért könyvekből kapnunk?
Az OMCE² minden tagját kartársi szeretettel köszöntöm,

Tanárr Úr szíves választát várva
tisztelettel üdvözlöm

Forrai Magdolna Gregoria

Kedves jó Gregória Nővér!³

Isten fizesse levelecskáját.

Az az érzésem, helyes lenne, ha a háromszéki Szentföldre⁴ menne tájékozódó útra legelőször. Talán Szentkereszt⁵ lehetne az első megvizsgálandó hely. Talán válogatás nélkül kellene felvennie anyagjukat. Én úgy emlékszem, hogy a Cantus Catholici (1651) legtöbb énekét ott énekelték. A környéke is ismeretlen: Bélafalva, Esztelnek, Csomortán, Lemhény, Almás,⁶ Nyújtód, Bereck, és a Hilip⁷ – Haraly – Gelence, Ozsdola, Szentkatolna, Szentlélek,⁸ Szárazpatak,⁹ Kászon (kis),¹⁰ Torja, Futásfalva. Mondom, ez a táj néprajzi szempontból, egyházi ének szempontjából nincs felkutatva. A legújabb háromszéki kiadványból is hiányzik ez a rész.

Lövete és katolikus környéke következhetne ezután. A Nyárád-mente teljesen ismeretlen ilyen szempontból. Csíkban, az irányító helyen nem él a régi forma. Ott azonnal tanították az új eredményeket. Mégis a szegény falvakban (felcsíki Rákos,¹¹ Szentmihály¹² és gyergyói) valószínűleg eredményes lesz a kutatása.

Nem lenne érdektelen a Rózsafüzér-társulatok életének a számbavétele. Egyáltalán az imádkozási formák. Meg kellene tudnia, hogy miként történik Csíkszentdomokoson június 24-én az „Angyalozás”. De nemcsak a gyermekek által énekelt érdekes kis szokás, hanem az asszonyok éjjelre készített zöld sátorában mi és hogyan is történik minden? (Van-e még emléke a Báthory Endre meggyilkolását követő egyházi átoknak?)

A legérdekesebb feladat kétségtelenül az volna, ha megkeresné a „dobos kereszt” faluját. Azt a falut, ahonnan a legmesszebből mentek gyalog búcsúra Csíksomlyóra. Annak vezetőjét megkérdezni, hogy elindulásuktól hazaérkezésükig mit imádkoztak, mit énekeltek, hogy tudták az utat, hová szállot-

² Országos Magyar Cecilia Egyesület.

³ Forrai Gregoria a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek rendjének szerzetesnője.

⁴ A Székelyföldön bevett és a köznapi beszédben is használt elnevezés: Háromszék vármegye Kézdi és Orbai járásában a Kézdivásárhelytől északra fekvő, katolikus népességű terület.

⁵ Kézdiszentkereszt.

⁶ KézdiAlmás.

⁷ Hilip.

⁸ Kézdiszentlélek.

⁹ Kézdiszárazpatak.

¹⁰ Kiskászon.

¹¹ Csíkrákos.

¹² Csíkszentmihály.

tak, mit ettek, milyen isteni-tiszteleteken vettek részt stb., milyen lelkülettel érkeztek haza?

Egyelőre talán ennyi elég az induláshoz. (Még annyit a háromszéki részhez, hogy Esztelneken zárda van; és hogy Csomortánból származik az a Kelemen Didák, akinek szentté avatásáról sok szó esett.)

Bárdos Tanár úrnak írásait átadtam és tapasztalataimról beszámoltam. Nem sokára újra keresem. [...]

Mindnyájukat ragaszkodó tisztelettel és szeretettel köszönti:

Domokos P. P.

Bp. 1958. május 12.

Kedves Tanár Úr!

K[olozs]vár, 1958. aug. 13.

Májusban küldött eligazító levelét most köszönöm meg, és egyúttal szeretnék beszámolót is küldeni, az annak alapján végzett gyűjtési munkáról.

Időm – sajnos – meglehetősen korlátozott volt, amit erre a munkára fordíthattam, s így július 12. és 21. között jártam a Szentföldön.¹³

Köszönöm, hogy elsősorban Szentkeresztre irányította a figyelmemet, mert valóban a legtöbb és legszebb dallamot ott kaptam. Az öreg Biró István bácsi, aki most 76 esztendő, még emlékezett jól arra, hogy a Tanár Úr is járt gyűjteni, és még ő is énekelt. Most is minden gátlás nélkül, valósággal ontotta magából a dallamokat, amelyeket alig győztem lejegyezni. Állandóan arra hivatkozott, hogy kerítsem elő azt a nagybetűs Cantionalét, mert abban minden megvan, de én csak egy 1802-ös kiadású Cantionalét találtam, de azt mondta, hogy ez nem az. Lehet, hogy a Tanár Úr még látta azt a könyvet, én már nem tudhatom, hová lett. István bácsi kb. 70 dallamot, ill. karácsonyi köszöntő szöveget énekelt, illetve diktált le. Ez volt aztán a gyűjtésem alapja és zöme is, mert a többi helyeken keveset, s azt is csak inkább variánsokat találtam. Esztelnek volt a második állomás, itt másfél nap alatt csak 16 dallamot találtam, Csomortánban 12-t, Almáson pedig mindössze csak 4 egyházi dallamot. Tovább akartam menni még Lemhénybe, de Almáson egy kicsit elvesztettem a kedvemet, nem sok reményem volt, hogy Lemhényben nagyobb lesz az eredmény. De meg aztán, ami nagyobb baj volt, utamat egy rettenetes vihar akadályozta meg. Így inkább visszafordultam még egyszer Szentkeresztre, ahol valóban még akadt néhány dallam.

Mindenesetre, most, hogy egy kicsit a helyzettel, körülményekkel megismerkedtem, jövőre újra visszamegyek, de most a Hilip – Haraly – Gelence oldalon kezdem, s Ozsdolán, Nyújtódon, Berecken át megyek Lemhénybe, s onnan vissza a már járt úton. A Pi[ébános] Urak nagyon szívesen fogadtak, s most, hogy már ismerik a célt, s a gyűjtés módját, erősen ígérték, hogy már a tél folyamán egy kicsit maguk között is előkészítik utamat, hogy az annál eredményesebb lehessen.

¹³ L. a 4. jegyzetet.

Kurtapatakon is jártam, de ott csak egyetlenegy „kódus-ének” akadt a füzetembe.

Csikban most csak Csicsóban¹⁴ tudtam egy néhány dallamot lejegyezni, de remélem, hogy jövőre ott is nagyobb területet járhatok be. Csomortánban erősen él a Rózsafüzér-társulat, néhány dallamot kaptam az ő anyagjukból is. Azt is megtudtam, – valószínű a Tanár Úr is már tudta, – hogy a Szentföldön virrasztáskor nem énekelnek, csak imádkoznak, s csak a háznál, vagy halottkíséréskor énekelnek.

István bácsi elénekelte az egész Báthori históriát is, amit Csomortánban már csak mint halotti éneket énekelnek.

Úgy érzem, most az lenne a legelső feladat, hogy azokat az énekeket, amelyek igazi, komoly értékeket képviselnek, újra vissza kell küldenem ezekre a helyekre, hogy tanítsák meg az ifjúságnak is. Sajnos, itt sok nehézséget fog okozni a kántorok felkészületlensége, ami nekem sok keserű tapasztalatot és szomorú percekot okozott. Úgy, hogy attól félek, hogy hiába küldöm vissza a dallamokat, nem lesz, aki azokat becsületesen megtanítsa.

Szentkereszten az öreg harangozó Gáspár János néhány évvel ezelőtt meghalt, ő volt ezeknek a dallamoknak fő tudója, István bácsi is tőle tanult.

Egyébként megkezdtük újra a kórus munkát, immár a 3. esztendő. Üdvözlétét átadtam, s viszont ők is szeretettel köszöntik. [...]

Köszönöm, hogy Bárdos Tanár Úrnál járt, még eddig sem ő, sem Harmat Tanár Úr nem adtak életjelt megukról. Gondolom, csak a munkájuk sok, meg a gondjuk. Pedig jó lenne néha ide is egy kis injekció.

Emi és Anyukával együtt szíves köszöntésemet küldöm:

M. Gregoria

Kedves jó Gregoria Nővér!

Isten fizesse augusztus 13-án kelt szíves levelét. Nagyon boldoggá tettek sorai. A szép eredményhez gratulálok. Milyen fájdalmas tudomásul venni, hogy Gáspár Jánost már nem találta életben. Páratlan dallamemlékezetű és jó énekes volt. Azt is sajnálom, hogy nem vihette magával az 1719-es vagy 1676-os Cationálét.¹⁵ Úgy emlékszem, mintha Jánosnak¹⁶ az asztalán láttam volna egy 1719-es kiadást. Az 1805-ös (harmadik kiadás, nem 1802-ös!, vagy ha ilyen lett volna kezében, az külön érdekesség, mert ilyenről nem tud az irodalom!) nem tartalmazza a régi énekeket, merőben új utakon jár és a régi gyökerekhez nem nyúl alá. Okvetlenül a régi kiadványokon kell a munkát kezdeni. Ha semmiképpen se jutna példányhoz, úgy én az én megviselt példányomat elküldöm. – Örvendek a Hilip – Haraly – Gelence – Martonos¹⁷ – Bereck-i tervnek, ozsdolainak, de arra kérem, hogy ha már egyetlen éneket se találna, akkor is nézze meg a többi összes községet: Szentlélek, Kiskászon, Szárazpatak, Torja, Futásfalva; de talán ezeknél is fontosabbak volnának a vegyes vallású falvak. Lássuk ott milyen a kép. – Kíváncsi vagyok nagyon

¹⁴ Csíkcsicsó.

¹⁵ Kájoni János: Cationale Catholicum-ának 1. és 2. kiadásáról van szó.

¹⁶ Jagamas János.

¹⁷ Kézdimartonos.

a csicsói eredményre; ott is Madéfalva, Rákos,¹⁸ Göröcsfalva, Szentmihály községekbe el kellene jutni. – Udvarhely megyében Lövétén kellene elkezdenni a gyűjtést. Első pillanatban észrevenné, hogy a Lövéte-Szentkereszt anyaga nyúlik a legrégibb időkbe...

Ne vegye rossz néven, ha eredményeiről több helyen említést teszek.
Minden jó embert szeretettel köszöntve kézsókot küldök:

Budapest, 1958. szeptember 8.

[Domokos P.P.]

Kedves Tanár Úr!

K[olozs]v[ár], 1958. december 28.

Most jutottam el odáig, hogy szeptemberi levelére válaszolhassak. Azért késsem ennyire, mert most lettem készen a nyári gyűjtésem rendezésével. Nagy vonalakban erről szeretnék most beszámolni. Összesen 99 népéneket, 9 népdalt és kb. 13 köszöntő-verset jegyeztem le. Kétségtelenül a szentkereszti gyűjtés volt a leggazdagabb, mert ott Biró István bácsi egymagában 54 dallamot énekelt. A 99 dallam közül 34-nek találtam meg a szövegét a Kájoni 1719-es kiadásában. Ezt a kiadást Szentkereszten kaptam, kb. az lehet, amit a Tanár Úr Gáspár Jánosnál látott. Az 1805-ös kiadást is nekem ígérték, de mivel az öregek még erősen számot tartanak a „Cantionáléra”, nem hoztam el. Különben sem tudtam volna érdemlegesen használni.

Most az érdekelne elsősorban, hogy a Tanár Úr akkori gyűjtésében szerepeltek-e ezek a dallamok, s vajon létezik-e még annak a gyűjtésnek valami nyoma, hogy össze lehetne hasonlítani? A *Csordapásztorok* dallama annyira rugalmas volt, hogy a 4 helyen 4 féle változatot kaptam.

Azt hiszem, a következő nyárra tervezett gyűjtésem már egy kicsit „szak-szerűbb” lesz, hiszen már van alapom, irányom, ami szerint elinduljak, de természetesen mindent felgyűjtök, amit csak találok. Köszönöm az elirányítást, tavaly sem bántam meg, hogy aszerint indultam. Sajnos, az időm lesz korlátozott, mert hiszen ha mindent be szeretnék járni, egy esztendő sem lenne elég. De hát majd aprádonként csak eljutok minden bennünket érdeklő helyre. A Csicsóban gyűjtött dallamok a következők: *Kánaánban nagy lakodalmat hirdetének; A fényes nap immár elnyugodott* (a Felvitetett változata); *Este van már késő este, készüljünk lepihenésre; Egykor midőn Szűz Mária ároaságán busulna; Mária ebédje: Boldogságos Szűz Mária egykor magába; Egykor a Szűz Mária munka közt gondolkoda*. Többet az idő rövideje miatt nem jegyezhettem le, csak egy délután állott rendelkezésemre.

Elgondolhatja Tanár Úr, milyen lázban voltam, amikor az anyag átvizsgálásakor egymás után találtam rá a Kájoniban a szövegeimre. Azt hiszem, nem tévedek nagyon, ha azt gondolom, hogy ezek a dallamok is Kájoni korából maradtak reánk, hiszen annyira egyezők.

De nem ér a gyűjtésem semmit – s itt a gyakorlati muzsikus bujik ki belőlem, – ha csak papíron marad. Így feladatommak érzem, hogy a nyáron a kán-

¹⁸ Csíkrákos.

toroknak visszatanítsam a dallamok értékesebb részét, hogy újra megtaníthassák azt a népnek. Azt hiszem, csak így lehet ezt az anyagot tovább menteni.

Kórusom él és dolgozik. A mellékelt műsor¹⁹ tükre egy kicsit annak is, hogy hogyan. Sajnálom, hogy akkor nem énekelhettünk valami kész dolgot, de azt hiszem, nem az volt a cél, hogy brilliroyzunk, hanem, hogy lássa a működésünk irányát. A gregoriánisták mind jobban belejönnek az olvasásba, s most már maguk is élvezik az egész dolgot.

Arról már elkéstem, hogy kellemes ünnepeket kívánjak, – örömmel hallottuk hangját a kakasdi Betlehemes bevezetőjében, – így hát csak elkésett boldog újesztendőöt kívánhatok, az anyémekek nevében is a Tanár Úrnak és kedves Családjának. [...]

Az ígért könyvekből nem sikerült még kapni semmit? Pedig milyen jó lenne! Szíves köszöntéssel:

M. Gregoria

Kedves jó Gregória Nővér!

Isten fizesse december 28-án írt szíves levelét. Késésemért szíves elnézését kérem. Léleketvételnyi időm nem volt e percig. Nem hivatalos elfoglaltságok, hanem a magamra kirótt tennivalók sora követeli minden percemet. – Nagyon örvendek szép munkájának és úgy érzem, hogy a nép között való járása rendkívül fontos volt. Amikor az élő anyagot a több száz éves könyvekben írva találta, egyszerre megfoghatóvá vált a már sokakat meggondolkoztató szöveg: „előtted ezer év, mint a tegnapi nap, mely elmúlt...”. Életem legboldogabb pillanatai voltak, amikor egy nagyon régi adatot az élő étellel összehozhattam. Az ilyen utak engem arra figyelmeztettek, hogy a nép nagyon sok mindent tud, gyakorol és nem biztos, hogy amit én akartam talán neki vinni, az jobb lett volna, mit amit ő talán az évszázadok folyamán már maga gyakorol. Sose felejtse Gregória Nővér, hogy az [a] terület, ahol járt, a Szent Istváni hazának egyetlen területe, ahol a protestántizmus nem járt! Tehát a legrégebbi ének és imádságformák feltétlenül ott találhatóak. Lenézni sem szabad őket. Ha összehasonlítja a Cantus Catholici dallamokkal (megvannak Gregoriának?) sokszor sokkal közelebbi kapcsolatot lát az 1959-es élő adat és az 1651-es történeti adat között, mint képzelni merné az ember. – Az eredményeihez csak gratulálhatok. Sajnos az én akkori gyűjtéseimnek csak kis hányada maradt meg. Helyszíni feljegyzéseim ezekről az énekekről vannak: 1. Nagy öröm nap; 2. Ez nap nekünk dicsiretes nap; 3. Örvendezzünk, Betlehembe menjünk; 4. Szent Esaiás; 5. Nékünk született; 6. Kriszte eleyson; 7. Most örüljünk; 8. Ó bú látott; 9. Ó te tündér és csalárd világ; 10. Ó édesem, szerelmes; 11. Jézus minden Megváltója; 12. Ebreggy ember; 13. Hol vagy én szerelmes; 14. Gyermek születék; 15. Én nagy vigasságos; 16. Születésin Istennek; 17. Úrnak nagy nevezeti (a Magyar Kórusban közreadva); 18. Köszönteni jöttünk; 19. Ó véghetetlen szerelmű; 20. Vedd jó néven.

¹⁹ A melléklet hiányzik.

Az énekeket: Biró István, Bartalis Ferenc, Bagoly István, Csavar Miklós, Gáspár Béla, Tódor János, Csutak Imre énekelték.

A dallamok legnagyobb része az un. „Deák-Szentés Kéziratban” adva volt!!! Azért mondom, hogy volt, mert most, e percben elveszett a Magyar Nemzeti Múzeumból.²⁰ A kézirat 1774 előtt készült. Egyforma hosszúságú hangjegyekkel volt írva, de éppen ezekkel a nép ajkán élő dallamok segítségével a legtokéletesebb ritmusuk visszaállítható lett volna. Úgy tudom néhány másolat készült róla. Ha megkaphatom, úgy nagyon boldog leszek és azonnal jelzem Gregória Nővérnek.

Nagyon érdekel a csicsai *Kánaánban nagy lakodalmat hirdetének* dallama. Kérem, ha nem esik terhére, legyen jó, küldje, hogy az összehasonlításokat elvégezhessem. Vajon nem a Kájoni-féle *Nyúl-ének* dallamára énekelték-e? A Mária életének megéneklése feltűnően érdekes. Nem csoda. A nép rendkívül sokat foglalkozik a „somlyói Mária”²¹ kérdésével, sokkal többet, mint hinnők.

Az énekek, melyeket gyűjtött, kétségtelenül a Kájoni idejéből vagy még azelőtről származnak. Kérem, hogy ne is az 1719-es kiadást használja, mert abból kerek 100 ének kimaradt, hanem az Egyetemi Könyvtárban meglévő 1676-os első kiadást. Én ott használtam. Én, ha gondolja Gregória Nővér, szívesen elküldöm az én jegyzeteimet, hogy össze lehessen hasonlítani, csak egy kis idő szükséges leírásukhoz. – Céduláit az Illetékesekhez eljuttattam. – Az egész Kórust szeretettel köszöntöm, Gregória nővért külön, Emíliaéknak kézcsókot küldök, kezeit csókolja:

Budapest, 1959. január 12.

[Domokos P.P.]

Kedves Tanár Úr!

K[olozs]vár, 1959. május 19.

Elnézését kérem, hogy januári kedves levelére csak ilyen későn válaszolhatok. De azt hiszem megérti, hogy kis időből, sok munka mellett nehéz még a levelezést is jól elintézni. Mert nem akartam csak úgy, semmitmondóan írni.

És lám, jó is volt egy kicsit, hogy nem írtam, mert közben kezembe került a J-hoz²² küldött Bocskor János énekeskönyve,²³ amelyet legelsőnek tüzetesen végigolvastam. Sok érdekeset tanultam meg belőle. És, ha sikerül a nyári gyűjtés, a *Boldogasszony Anyánk- és Ó áldott Szűzanya* dallamaira gondom lesz. Az itteni anyagban nem találkoztam egyikkel sem. Sem a saját gyűjtésemben, sem a már meglévőben.

Köszönöm, hogy közölte a lejegyzett dallamainak címét, s szinte mind-egyikkel találkoztam, de, ha szerét és módját ejtheti, kérem szépen, tartalékolja számomra, s jövőre hátha összehasonlíthatjuk.

Küldöm a *Kánai menyegzőt*, úgy ahogyan nekem énekelték. Egyébként az egész lejegyzést magnóra énekelttem, és Mikinél²⁴ meghallgatható. Szöveget

²⁰ A kézirat utóbb megkerült.

²¹ A csíksomlyói Mária-kegyszobor.

²² Jagamas János.

²³ Domokos Pál Péter kézirata, melynek egy példányát leküldte Kolozsvárra.

²⁴ Forrai Miklós.

nem írtam le, mert azt hiszem, hogy abban nem lehet sok eltérés. A Kájoni-féle *Nyúl-éneket* nem ismerem. Nem lenne szíves tájékoztatni erről?

Sajnos egyelőre csak a Kájoni II. kiadáshoz igazodhatom, mert időm nincs arra, hogy az Egyetemi Könyvtárba beüljek az I. kiadás tanulmányozására. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tervet fenn ne tartsam, hogy azzal is foglalkozzam, csak egyelőre még nem tudom, mikor.

Élvezettel néztem a Bocskor Énekeskönyvben szereplő dallamokat, és hasonlítottam össze az enyémeikkel. Megállapítottam azt, hogy Tanár Úr *Serkenj lelkem*-je (nincs oda írva hol gyűjtötte és kitől, s ezt sajnálom) fríges változat, s azt is, hogy a Gáspár Antal-féle dallamok szinte mind frígesek. Vajon ez nem egy egyéni ráhatás a dallamoknál? Nem találtam feljegyzést, hogy Gáspár Antal hová való. Vajon szentkeresztie-e? Ez érdekes lenne, mert István bácsi nem frígesen énekelt. Most titokban ilyen problémák is izgatnak, s majd a nyáron próbálok fényt deríteni rá.

Köszönöm minden értékes útbaigazítását és tanácsát, igyekszem alkalmazkodni hozzájuk, már csak azért is, mert Tanár Úrnak sokkal nagyobb a tapasztalata ezen a téren, és búvárkodása mélyenszántó, míg nekem még csak egy néhány lejegyzett dallam áll birtokomban. A kérdés azonban szerföltt érdekel.

Milyen jó, hogy most külön lehetőségeim is nyílnak ilyen irányú munkára. Lám, az élet sodrása igazán nem véletlen!

Kórusommal most június közepén egy kis zsolttár-műsorra készülünk. Még mindig lelkesek és szorgalmasok. A gregorián-csoport megfogyott egy kicsit, viszont tudásban, gyakorlatban igen előrelendült, mert elég könnyedén és értelmesen fogják fel a dolgokat. A pünkösdi változórészek tanusítják is ezt. Egyébként azt mondhatom, hogy az én munkám is könnyebb lett. Hiába, 3 év áll már a hátunk mögött.

Mégegyszer szíves elnézését kérem a késedelemért. Remélem nem akadályoztam meg munkájában. [...]

Szíves köszöntéssel zárom soraimat:

Magda

Kedves Tanár Úr!

K[olozs]v[ár], 1960. jan. 8.

Mindeddig nem tudtam időt szakítani arra, hogy nyári útamról beszámoljak. Sajnos – erősen kiújult gerincbetegségem most ágyhoz köt, s így felhasználom a „kényszerpihenőt”, hogy beszámoljak.

Csíkszentléleken kezdtem a gyűjtést, ahol 7 énekestől 26 dallamot jegyeztem le. A tapasztalatom az volt, hogy túl közel esik Szeredához,²⁵ és annak ellenére, hogy meglehetősen zárt község, a régi dallamok lassan teljesen kikopnak. Itt több énekestől ugyanannak a dallamnak variánsait kaptam. Innen mentem át megint a Szentföldre.²⁶ Kézdipolyán, Imecsfalva, Szentkatolna, Gelence, Ozsdola, Bereck, Lemhány, Almás, Észtelnek és K[ézd]szentlélek voltak az állomásaim. Tulajdonképpen csak Hilip – Nyújtód – Martonos

²⁵ Csíkszereda.

²⁶ L. a 4. jegyzetet.

és Csomortán estek ki az útból. Haralyban, Petőfalván is jártam, de gyűjtést nem végezhettem. Összesen 30 énekestől 147 dallamot gyűjtöttem. Inkább csak variánsokat. Bevallom, a tavalyi szép dallamok felbukkanása után egy kis csalódást okozott, hogy nem új dallamokat, hanem variánsokat találtam. Erre azonban lelkileg fel kellett volna magamat készítenem. Mindenütt érdeklődtem a *Boldogasszony Anyánk – Ó áldott Szűzanya* változatok után, találtam is néhányat, és Ozsdolán valóban rábukkantam az *Ó áldott-ra*. Ez volt a gyűjtőútam legnagyobb öröme és értéke, mert bebizonyosodott, hogy igenis, ennek a szövegnek van hagyományos igazi dallama, és nem a most használatos dallam az, ami a székieknek „ősi dallamuk”. Ezeket a változatokat mellékelten küldöm is,²⁷ mivel a Tanár Urat érdeklí elsősorban. Egyéb változatok is vannak a mellékelten, ezt egy kis beszámoló céljára készítettem a kórus számára. Lehet, hogy érdekes lesz a Tanár Úrnak is. A *Szerencsés óra, Szép violácska és Serkenj lelkem* és a *Mostan kinyílt* dallamaiból az éjféle mise előtt egy kis ájtatosságot tartottunk.

Nagyon érdekesnek találtam, hogy Almáson karácsonykor az egész nép együtt éneklí még ma is az *Ez nap nékiünk dicséretes nap* és a *Jézus Megváltó Isteniünk* dallamát. Az előbbihez még két variánsot is kaptam, ami azt jelenti, hogy ez az előbb dallamokhoz tartozik. Végeredményben is, azt hiszem, útam megéri a fáradságot. Most a gyűjtésben egy kis pihenőt tartok, mert az idei nyaramat odaát szeretném tölteni. Örölnék, ha akkor személyesen is beszámolhatnék tapasztalataimról.

A kórus működik, bár nem zavartalanul. Okt. 11-én tartottunk egy Zsoltár-estet, amely szépen sikerült. Sajnos, betegeskedésem több ízben is akadályozta a kórus munkáját. Megfogyatkozott létszám mellett a lelkesedés azonban nem fogyott meg. Ez nekem mindig örömet jelent. A gregoriánisták is elfogytak egy kicsit, bár újak is jöttek, úgy, hogy kb. 10-en vagyunk, de azok legalább lelkesek. [...]

Az Intézetben²⁸ régen nem voltam, sűrű ünnepi munkám és betegségeim akadályozott. Jagamas T[anár] Úr jól van, bár sok keserűséggel. Mindig nehezebb lesz a munkája és a helyzete. Bevallom, én sem megyek már szívesen oda dolgozni, s nem lehetetlen, hogy egyszer megköszönik szolgálataimat.

Tanár Úrnak és k. Családjának megkéséppen boldog újévet kívánok, mély tisztelettel

F. Magda

Kedves jó Gregoria Nővér!

Isten fizesse január 8-i szíves sorait. Külön köszönöm a számomra oly fontos és nagyszerű változatsort, a 24 sornyi éneket. Ha első leveletem elővehetné, úgy én abban pontosan megmondtam, hogy a legrégebbi énekanyagot meglepő frissességben a Szentkereszt körüli „Szentföldön” találja majd; csupán Lövete és környéke szolgálhat ahhoz hasonló anyaggal. Véleményemtől füg-

²⁷ A melléklet hiányzik.

²⁸ L. az 1. jegyzetet.

getlenül azonban mindenütt fordulhat meglepetés is elő. Sajnálom, hogy Beckre nem juthatott el és nem hallhatta a „Hálaadás” záróénekét.

Csatolom²⁹ a *Nagy örömnep* 1937-ben feljegyzett változatát. Előzményét is. Rendkívül fontos és nagy dolog, hogy így tudják és hogy közösen éneklük. Az ének a protestantizmust megelőzően már magyarul áll a kódexekben. Az énekről valószínűleg külön tanulmányt írok.

Elkészítettem és az Akadémiának átadtam a Petri András és Réti János Énekeskönyvét. Ez a Csíkrákoson és Udvarhelyszentléleken készült énekeskönyv a Cantus Catholici előtt negyed századdal készen áll. Forrása Kájoniak. Több, mint 140 ének szerepel benne, melyet Kájoni átvett. Ha jön, – jöjjön mennél előbb –, szívesen megmutatom, sőt egy példányát valószínűleg át fogom adni. Ez a kiindulás. E nélkül nem lehet katolikus énekirásról beszélni. Több mint 50 Mária énekével, szebbnél szebb szentségi énekeivel egyik legfőbb büszkeségünk lesz.

Látni fogja az ún. Deák–Szentés féle dallamokat is és akkor egyszerre megoldódik az ezer rejtély, amint ezt a kéziratot is látja.

Bár Kodály tanár úrral nem vagyok beszédes viszonyban, mégis feljegyzését eljuttatom Hozzá, hogy lássa az *Óh áldott Szűzanya* dallamát.

Amikor a Szamos partjáról, a kis intézetekéből elköltöztek, megjósoltam a sorsot. Timeo Danaos et dona ferentes.³⁰ [...]

Az Ethnographia legutolsó számában (1959. évf.) *Júlia szép leány* címen 50 oldalos tanulmányom jelent meg. Kérem próbálja megszerezni és olvassák el közösen s majd mondják meg nekem is megállapításaikat. A cikk itt elég nagy szenzáció.

Most „lengyel táncokat” teszek közzé; írom a „Hajnal legendája” című cikemet. Ha azokkal elkészülhettem, azonnal hozzáfogok a „Mihál Farkas Énekeskönyve” című munkámhoz. Ezután következhetik Kájoni János teljes számbavétele. Majd Csík vm. monográphiája.

Iskolában még egy évig maradhatok. Azután akarva nem akarva nyugdíjba kell mennem, ha addig ki nem dobnak.

Ha Emikével Lövete környékére lemehetne még – úgy emlékszem, hogy Emike valahol Lövete környékén született, – és nem kifejezetten meghatározott énekeket keresne, hanem karácsonyi éneket, melyeket a régi öregek énekeltek; adventieket is!!! majd az egyes napok énekeit: *Imé egykor...* ez nem más, mint az *Infinitae bonitatis* dallama; Szent Jánosról; az Aprószentekről; házszentelésnél mit szoktak énekelni; mit tettek az asztalra; mit mondott a „vidimus”³¹ stb; nem kell már ezeket mondanom. Próbáljon világi éneket is kérni.

Mindenkit változatlan szeretettel és ragaszkodással köszöntök, dolgozni és újra dolgozni! halálunkig. Emikének, Édesanyjának, Gregóriának kezeit csókolom, Jánost változatlan szeretettel ölelem, minden Énekesét üdvözlöm, írását, jöttét mindig várom:

Budapest, 1960. január 29.

[Domokos P.P.]

²⁹ A melléklet hiányzik.

³⁰ Félek a görögöktől, mégha ajándékot hoznak is. (Vergilius, Aeneis, II. ének, 49. sor)

³¹ Vízkereszt idején, házszenteléskor a pap és a kántor előtt ministránsfiúk viszik a szenteltvizet. A házba lépve mondják: „Vidimus stellam eius in oriente”. (Láttuk az ő csillagát keleten). Innen származik a „vidimusz” elnevezés.